

1987

Bu karardan sonra, KTB'nca 1987 yılında yapılan başvuruyu takiben, Nemrut Dağı Tümülüsü "*Mimarlık ve heykeltıraşlık alanında Pers, Helenistik ve Anadolu geleneklerinin birleştirilerek sergilendiği mükemmel bir örnek oluşu, kompleks tasarımı ve devasa ölçeği ile antik dünyada eşi olmayan bir proje oluşturması, o çağda eşi olmayan yüksek bir inşaat tekniği kullanılmış olması*" nedenleriyle Dünya Miras Komitesinin I, III ve IV nolu kriterlerini sağlamış olduğu için Dünya Miras Listesine 1987 yılında, ICOMOS tarafından tavsiye edilmiştir.

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde <http://whc.unesco.org/en/list/448> adresinde Nemrut'un kısa tanımı, konumu, hazırlanmış fotoğraf galerisinde alanla ilgili bazı resimler bulunur. Söz konusu adreste yer alan kısa tanım aşağıda aynen verilmiştir:

NEMRUT DAĞI

 Türkiye

Kayıt Tarihi: 1987

Kriterler: (i)(iii)(iv)

Kapladığı alan: 13850 ha

Adıyaman İli

N38 02 11.8 E38 45 49.3

Referans Numarası: 448

Kısa Tanım

Büyük İskender'in imparatorluğunun yıkılmasından sonra Suriye'nin ve Fırat nehrinin kuzeyinde kurulmuş olan Kommagene'nin hükümdarı I. Antiochus'un (MÖ 69-34) anıt mezarı Helenistik dönemin en iddialı yapılarından. Mabedin çok kültürlülüğü, krallarının ünlü Yunan ve Pers atalarına kadar ulaşan soy seceresi, kraliyetin ikili kültürünün göstergeleridir.

UNESCO Dünya Kültür Miras Listesi'nde Nemrut'la ilgili belgeler (documents) başlığı altında (<http://whc.unesco.org/en/list/448/documents/>) ise üç temel belge bulunur. Bu belgelerin, başlıkları ve içerikleri aşağıda kısaca verilmiştir.

UNESCO Belge 1:

Tarihi	Belge Kategorisi	Belge Adı:
1987	Danışma Kurulu Değerlendirmesi	Danışma Kurulu Değerlendirmesi
1987	Karar	Komitenin 11. Oturum Raporu
2006	Periyodik Raporlama	(Döngü 1) Bölüm II Özet

Bu belge Nemrut Dağı Tümülüsü'nün UNESCO Dünya Kültür Miras Listesine alınmasını uygun gören **ICOMOS Danışma Kurulu Dünya Kültür Miras Listesi** başlıklı, 1987 yılında hazırlanmış, 448 numaralı Değerlendirme Raporu'dur.

http://whc.unesco.org/archive/advisory_body_evaluation/448.pdf adresinde yer alan, özgün dili İngilizce ve Fransızca olan bu değerlendirme raporunun türkçe çevirisi aşağıda verilmiştir:

ICOMOS
ULUSLARARASI ANITLAR VE SİTLER KONSEYİ
Dünya Miras Listesi no: 448

A) TANIM:

Aday: Nemrut Dağındaki I. Antiochus'un hierothesion'u.
Konum: Adıyaman ili
Başvuran ülke: Türkiye
Tarih: 31 Aralık 1986

B) ICOMOS TAVSİYE KARARI

Öneri konusu kültürel varlık Dünya Miras Listesine I, III ve IV numaralı kriterlere dayanarak dahil olmalıdır.

C) GEREKÇE

Büyük İskender'in İmparatorluğu yıkıldığında doğudaki Helenistik bölgelerde bir çok krallık kurulmuştur. Bunlardan bir tanesi de MÖ 162 yılından MS 72 yılına kadar yarı bağımsız bir eyalet şeklinde sürmüş, kralları önce Selevkoslara daha sonra Romalılara karşı bağımsızlığını savunmuş olan Kommagene'dir. Bu hanedanın hükümdarları Antiochos veya Mithridates gibi Grek adlarına sahiptir. Arkalarında yukarı Fırat Vadisi'nin kuzeyinden uzanan dağlık bölgede, Adıyaman civarında çok sayıda nefes kesici güzellikte mabetler bırakmışlardır. Bu mabetlerin en etkileyicilerinin bulunduğu yerler Eski Kahta, Karakuş ve özellikle de I. Antiochos'un (MÖ 69-34) anıtının bulunduğu Nemrut Dağı'dır.

1881 yılında mühendis olan Karl Sester tarafından tesadüfen keşfedilmiş olan alan, 1953 yılına kadar çalışılmamıştır. Nemrut Dağı'nın zirvesinde (Rakım: 2150 m) yer alan anıt koni şeklinde, 50 metre yükseklikte ve 150 metre çapında taş kırıklarından oluşan bir tümüldür. İç düzeni, *dromosu* bulmak amacıyla yapılan çeşitli çalışmalara rağmen henüz bilinmeyen bu mezar höyük doğu, batı ve kuzey taraflarında inşa edilmiş olan suni teraslarla çevrilmiştir. Doğu terasta kayaya oyulmuş iki farklı seviyeye sahiptir. Üst seviyede beş adet (7 metre yüksekliğinde) tanrıları temsil eden kolosal heykel sırası ve bunlar ile aynı alt yapıda oluşturulmuş, yine kolsal boyutlarda iki tarafa simetrik olarak yerleştirilmiş, iki çift kartal ve aslan heykeli mevcuttur. Heykellerin üstündeki yazıtlara göre bunların temsil ettiği tanrılar soldan sağa: 1) Tanrı Apollo-Mithras-Helios-Hermes, 2) Tanrıça Kommagene'li Tyche, 3) Tanrı Zeus-Oromasdes, 4) Antiochos, 5) Tanrı Herakles-Artagnes-Ares'tir. Tanrıların başları yerlerinden kırılarak alt terasa yuvarlanmışlardır. Teras doğu tarafında piramit şeklinde bir sunak, kuzey ve güney taraflarında ise *ortostat* dizileriyle sınırlanmıştır. Kuzeydeki bu *ortostatlar* Antiochos'un Pers atalarını gösteren rölyeflerle işlenmiştir. Güney tarafta ise diğerlerine simetrik bir şekilde Makedon atalarını göstermektedir. Levhaların arkasına kazılmış olan yazıtlar soyağacı bağlantılarını tanımlamaktadır.

Batı teras, yine beş adet heykel dizisi ve iki yanında aslan-kartal çiftleri ile benzer özelliklere sahiptir ancak burada sunak bulunmamaktadır. *Ortostatlar*, güneyde Pers, batıda Makedon atalarla Antiochos'un ikili soy ağacını tekrar etmektedir. Dağın topoğrafyası simetriyi biraz değiştirmiştir. Bu mükemmel rölyefler Antiochos'un Apollo-Mithras-Helios-Hermes, Zeus-Oromasdes ve Herakles-Artagnes-Ares ile el sıkışmalarını göstermektedir. Sol yanda Antiochos ve Kommagenelilerden oluşan temsili bir grup ve sağda "kralın horoskopu" olarak adlandırılan astrolojik rölyef bulunmaktadır. Deşifre

edilmiş olan yazıt MÖ 10 Temmuz 62-61 tarihini, Antiochos'un Romalılar tarafından kral ilan edildiği tarihi simgelemektedir.

Kuzey terasta, iki ucunda kartallar bulunan ancak büyük heykellerin olmadığı 80 metre uzunluğunda bir duvar mevcuttur. Eğer yarım kaldığı ihtimali dışarıda bırakılırsa bunun bir tören yolu olarak kullanılmış olduğu düşünülebilir.

ICOMOS Nemrut Dağı arkeolojik alanının I, III ve IV numaralı kriterler esasına göre Dünya Miras Listesine dahil edilmesi tavsiye kararını almıştır.

Kriter I. Kommageneli I. Antiochos'un mezarı benzersiz bir sanatsal eserdir. Nemrut Dağ doğal sitesi Helenistik dönemin en büyük ürünlerindedir (bazı taş blokların ağırlığı 9 tona ulaşmaktadır).

Kriter III. Nemrut Dağ mezarı veya *hierothesionu* Kommagene uygarlığının eşsiz tanığıdır. Burada I. Antiochos, babası Mithridates tarafından Darius'un, annesi Laodice tarafından da İskender'in soyundan geliyor şeklinde temsil edilmiştir. Bu yarı-efsane atalar soyu, hanedanın hem batı hem de doğunun gücünden bağımsız olma tutkusunu göstermektedir.

Kriter IV. Nemrut Dağı tümülüsü, Karakuş ve Eski Kahta mezarlarına nazaran daha da çok, özgün bir *panteonun* geniş fikirli çok kültürlülüğü aracılığıyla önemli bir tarihi dönemi bize göstermektedir. Zeus'un Oromasdes (İran tanrısı Ahuramazda) ile, ve Herakles'in Artagnes (İran tanrısı Verathragna) ile özdeşleştirilmesi sanatsal eşdeğerini heykelerde ve rölyeflerdeki Yunan, Pers ve Anadolu estetiğinin bu karışımında bulmaktadır.

Olumlu kanı bildirmiş olmakla birlikte ICOMOS 1984 yılında sit alanı için hazırlanmış olan restorasyon projeleri ve yönetim planı ile ilgili bir bilgi verilmemesinden dolayı kaygılarını bildirmektedir. Arkeologların ve Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün maksatlarına dair önceden hüküm vermeksizin ICOMOS'un gözlemlerine göre herhangi bir sistematik anastilosis yapmaktan olabildiğince kaçınmak gerekmektedir çünkü bu uygulama, güzelliği heykellerin bozulmuş şekillerinden, başların teraslardaki büyük taş yüzeylerde dağılmış halde olmasından gelen bu alanın topoğrafyasını ciddi olarak değiştirecektir.

ICOMOS, Mayıs 1987